

Bond Heemschut; Provinciale Commissie Groningen
en
Werkgroep Oldambt

Correspondentieadres: Haddingestraat 24
7711 KD Groningen

Groningen, 9 mei 2007

Aan het College van Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen
Postbus 610
9700 AP Groningen

Betreft: verzoek om aanwijzing van het Oldambt als “beschermd landschapsgezicht”

Geacht College,

Onlangs bent u gestart met de voorbereidingen voor het nieuwe Provinciaal Omgevingsplan (POP). Tegelijkertijd zal er in het Oldambt door drie gemeenten een kadernota voor een gezamenlijk Bestemmingsplan Buitengebied worden opgesteld.

Ongetwijfeld zullen in beide genoemde plannen de alom geroemde waarden van het Oldambt aan de orde komen, want het Oldambt bevat een aantal unieke en waardevolle elementen die in hun onderlinge samenhang, mits goed bewaard, hersteld en beschermd, een goede basis vormen voor een duurzame ontwikkeling van de gehele streek. En voor die duurzame groei van de economie in het Oldambt is het van belang dat er een aantrekkelijk woon-, werk- en leefklimaat is (en blijft!). Dit zal voor u niet nieuw zijn en u werkt hier al jaren aan.

En dat het u menens is, blijkt uit uw Collegeprogramma waarin o.a. is verwoord dat u ervan overtuigd bent dat de inwoners van Groningen trots zijn op o.a. het landschap en de (cultuur)historie, dat u de vele kwaliteiten van Groningen wilt behouden en versterken, dat u als ondernemende provincie met lef durft te investeren in de groei van Groningen en dat u dat waar mogelijk graag met maatschappelijke organisaties wilt doen.

Maar u schrijft ook: “Bestuurlijke verantwoordelijkheid brengt ook verantwoordelijkheden met zich mee waar het gaat om de bescherming van het landschap. Wat dat betreft voelen wij ons als rentmeester verantwoordelijk voor de kwaliteit van het landschap. Wij koesteren de stilte, de weidsheid en de duisternis die voor sommige delen van de provincie zo kenmerkend zijn. In de uitvoering van ons beleid zullen wij hier nadrukkelijk aan werken.”

Zorgen over de toekomst van het Oldambt

Ondanks deze goede intenties, maakt een aantal gezaghebbende particulieren uit de streek, samen met diverse organisaties op het gebied van landschap en cultuurhistorie zich zorgen over de waargenomen achteruitgang van het landschap en het cultureel erfgoed in het Oldambt.

Men juicht de aanwijzing van (een gedeelte van) het Oldambt als Belvederegebied van harte toe, maar constateert tegelijkertijd dat dit geen garantie is voor het zorgvuldig omgaan met landschappelijke en cultuurhistorische waarden. Een Belvedere-gebiedsaanwijzing heeft nu eenmaal geen juridische consequenties. Belvederevoorstellen moeten daarom hun vertaling krijgen in een beschermende status. Voorbeeld is Middag-Humsterland waar de waarden van het gebied door de status Nationaal Landschap beter zijn beschermd dan in de rest van de provincie.

Ook zijn er in het Oldambt bijvoorbeeld behalve de reeds aangewezen rijksmonumenten en stads- en dorpsgezichten, nergens in het gebied waardevolle bouwwerken en gebieden als gemeentelijk monument aangewezen. Met andere woorden: het Oldambt en (een gedeelte van) de daarvan deeluitmakende monumentale bebouwing is nog altijd “vogelvrij”.

Dit is des te spijtiger omdat op deze wijze het nu nog aantrekkelijke uitloopgebied en achterland van o.a. de “Blauwe Stad” verloren dreigt te gaan. Het gaat dan vooral om aantasting van datgene dat het gebied zo uniek maakt: een schoon milieu, rust, ruimte en vooral landschappelijke kwaliteit. Door onachtzame en onoordeelkundige ingrepen verwordt de open ruimte tot een verrommeld coulissenlandschap. Het verlies aan eigen karakter wordt verder geaccentueerd door verval van unieke architectuur en aantasting van lintbebouwing. Het prijskaartje is verlies aan woonkwaliteit en toeristisch potentieel.

Achtergrond van en aanleiding tot deze aanvraag

Heemschut heeft daarom het initiatief genomen om te onderzoeken hoe deze dreigende negatieve spiraal kan worden omgebogen in een positieve ontwikkeling.

Samen met plaatselijke deskundigen is een **achtergronddocument** geschreven (zie bijlage).

Dit achtergronddocument bestaat uit een uitvoerige beschrijving van het ontstaan van het Oldambt en de verschijningsvorm die het gebied zo bijzonder maakt. Daarnaast worden de voor de streek zo belangrijke ontwikkelingen in landbouw, industrie, toerisme en recreatie beschreven. Een analyse van de bedreigingen, de kansen voor nieuwe initiatieven en de bijdrage van rust, ruimte en uniciteit aan de economische en sociale ontwikkeling van het gebied, besluiten het document.

Met name dit laatste onderwerp krijgt ruime aandacht omdat daarmee de Belvedere-gedachte "behoud door ontwikkeling" in de praktijk kan worden gebracht.

(Voor u is een korte en bondige **samenvatting** van dit document bijgevoegd.)

“Bescherming en zorgvuldige en duurzame ontwikkeling” zijn bij uitstek termen die in het POP en het Bestemmingsplan aan de orde komen. Dit zal dan ook de insteek zijn van onze samenwerkende organisaties bij de discussies over deze plannen in waardevolle gebieden. Voor het Oldambt heeft onze werkgroep gezocht naar mogelijkheden die meer recht doen aan een integraal en duurzaam behoud van de waarden in dit gebied m.b.t. de monumentenzorg en de landschapsbescherming dan de WRO (het bestemmingsplan) biedt.

De aanduiding “Beschermd Landschapsgezicht”

Door middel van het toepassen van dit instrument hebben de provincies sedert november 2005 de mogelijkheid om GS op basis van art. 23 van de Natuurbeschermingswet 1998 beschermde landschapsgezichten aan te laten wijzen. Het gaat dan vooral om “*een samenstel van onbebouwde terreinen of van bebouwde en onbebouwde terreinen dat vanwege zijn*

structuren, patronen of elementen dan wel anderszins vanwege zijn uiterlijke verschijningsvorm historisch-landschappelijk van algemeen belang is”.

Elke belanghebbende organisatie kan GS verzoeken om de procedure te starten om een gebied aan te wijzen.

Het rechtsgevolg van deze aanwijzing is, net als bij de beschermde stads- en dorpsgezichten, dat de gemeente gehouden is een bestemmingsplan te maken waarin cultuurhistorische (en landschappelijke) waarden planologisch worden beschermd. (In het aanwijzingsbesluit moet in elk geval een beschrijving staan van de kenmerken van het landschap en van de handelingen die deze kenmerken bedreigen.) De provincie kan hiermee actief een gericht aanwijzingsbeleid voeren dat aansluit op de vele gebiedsgerichte maatregelen die al plaatsvinden. De toetsende rol van de provincie in de ruimtelijke ordening kan daarmee worden omgezet in een initiërende rol.

Het nieuwe beschermingsinstrument heeft als doel een integrale en duurzame benadering van het historische landschap, waarbij natuurwaarden, historische geografie, gebouwde monumenten en archeologie samenkomen.

Met deze benadering en werkwijze wordt geprobeerd te voorkomen dat de verdere ontwikkeling van het Oldambt de ongestuurde resultante blijft van allerlei deelontwikkelingen. Een aanwijzing tot beschermd landschapsgezicht dwingt beleidsmakers er toe dat er nu bewuste afwegingen en keuzes worden gemaakt, waarbij het historische landschapspatroon in zijn geheel centraal staat.

Omdat het in het Oldambt vooral gaat om het samenspel van landschap, (cultuur)historie, ontstaansgeschiedenis en monumentale bebouwing, zou een aanwijzing tot “beschermd landschapsgezicht” in dit gebied een extra stimulans kunnen zijn om de te koesteren waarden niet alleen te onderkennen, maar ook te erkennen en uiteindelijk stevig te verankeren in het ruimtelijk beleid.

De relatie met het POP en het Bestemmingsplan Buitengebied

Door het toepassen van het nieuwe instrument "beschermd landschapsgezicht" kunnen de alom geroemde waarden van het Oldambt (via het POP) nadrukkelijker wettelijk worden verankerd in bestemmingsplannen. Een aanwijzing kan daarbij een goede opmaat en start betekenen bij het ontwikkelen van deze plannen. Door toepassing van dit instrument heeft het gebied als het ware al een streepje voor bij de planontwikkeling. En dat is het waard! Een aanwijzing tot beschermd landschapsgezicht is naar onze mening een adequate invulling van datgene dat u in uw Collegeprogramma schrijft: “Onze instrumenten om de kwetsbare elementen in het landschap te beschermen, worden deze collegeperiode vergroot doordat de nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO) eind 2007 in werking zal treden. Deze nieuwe wet biedt ons de juridische mogelijkheden om het beleid te sturen, bijvoorbeeld in de vorm van algemeen bindende regels vooraf,..... Dat betekent dat we als provincie meer aan de voorkant van het proces gaan sturen in plaats van achteraf”.

Het gaat evenals u, ook ons bij de zoektocht naar mogelijkheden voor een duurzame toekomst van het Oldambt met name om “het sturen aan de voorkant van het proces”, omdat de ervaring (nog altijd) leert dat je daar niet vroeg en stevig genoeg mee kunt beginnen.

Meerwaarde ten opzichte van de Wet op de Ruimtelijke Ordening en de Monumentenwet
Bij de voorbereidingen van dit verzoek en de besprekingen die wij daarover voerden met organisaties en deskundigen, kwam steeds een aantal vragen naar voren die te maken hebben met onder andere de verhouding tot en de meerwaarde van dit nieuwe beschermingsinstrument ten opzichte van het bestaande instrumentarium. In de **bijlage** zal hier nader op worden ingegaan, maar korthedshalve en voor de duidelijkheid vast het volgende:

Niet elk belang waaraan een aspect van ruimtelijke ordening verbonden is, zoals het beschermen van natuurgebieden of monumenten en stads- en dorpsgezichten, kan geheel door de WRO worden beheerst. De WRO biedt een algemeen kader, waarbinnen alle bij het gebruik van de gronden betrokken belangen tegen elkaar worden afgewogen met het oog op een goede ruimtelijke ordening. Doch naast de WRO blijkt alleszins behoefte te bestaan aan afzonderlijke wetten, die vooral zijn bedoeld om een bepaald op het gebruik van de gronden betrokken belang, in het bijzonder te beschermen.

Het gaat hier meestal om doeleinden van in hoofdzaak conserverende aard: van onder meer behoud van monumenten, van stads- en dorpsgezichten en van behoud van landschapsschoon. Genoemde doeleinden zouden, als ze geen bijzondere wettelijke bescherming zouden genieten, maar al te gemakkelijk voor economisch sterkere belangen moeten wijken. Men diene in het oog te houden dat de WRO een coördinerende regeling is, en wel met betrekking tot alle belangen die bij de bestemming van gronden in het geding kunnen zijn. De bijzondere beschermingswetten zijn daarentegen verzorgende regelingen, en wel met betrekking tot een bepaald belang (monumentenzorg c.q. landschapsbescherming). Het verkrijgen van een bepaalde bestemming in het kader van een bestemmingsplan waarborgt nog niet zonder meer het verzorgende element. In gevallen, waarin grotere en krachtiger bescherming wenselijk is, zal er daarom ook gereede aanleiding kunnen bestaan om aanvullend over te gaan tot toepassing van de Monumentenwet (aanwijzing tot beschermd stads- en dorpsgezicht) of de Natuurbeschermingswet (aanwijzing tot beschermd landschapsgesicht).

In de nieuwe WRO bestaat weliswaar de mogelijkheid om een aanvullende “Provinciale Verordening” op te stellen, maar die geldt dan, voorzover ons althans op dit moment bekend is, als generiek uit te voeren beleid voor de gehele provincie (het gaat om provinciale belangen). Het is dus niet mogelijk om voor bepaalde gebieden zo maar uitzonderingen te maken. Wel zou dat eventueel kunnen voor een gebied dat is aangewezen als Nationaal Landschap omdat een NL een wettelijke status heeft.

Of de regels (kernwaarden) in een provinciale verordening voldoende sturing en kaders bieden voor ons doel, betwijfelen wij dus.

Voor overige vragen en discussiepunten over de wenselijkheid en de noodzaak tot het aanwijzen tot een beschermd landschapsgesicht verwijzen wij u in het bijzonder naar de paragraaf “Veel gestelde vragen over de toepassing van het instrument aanwijzing beschermd landschapsgesicht” in de bijlage.

Conclusie

Alles afwegend menen wij dat het Nieuwe instrument “Aanwijzing tot beschermd landschapsgezicht” benut zou moeten worden om adequate bescherming van het waardevolle landschap in al zijn facetten te kunnen waarborgen. Het heeft als middel tot dat doel meerwaarde ten opzichte van het bestaande instrumentarium. Wij achten de inzet van dit instrument ook en vooral geboden om het langetermijn ontwikkelingspotentieel van de regio in stand te houden. Rust, ruimte, een schoon milieu, eigenheid; het zijn in Nederland schaarse goederen die een prijs kennen. Het Oldambt heeft ze nog allemaal en dit kapitaal zal in waarde alleen maar toenemen. Instandhouding daarvan is een noodzakelijke voorwaarde voor de ontwikkeling van recreatie en toerisme. Dat betekent geenszins dat daarmee de ontwikkeling van andere economische activiteiten wordt geblokkeerd. Die ontwikkeling blijft altijd mogelijk in een beschermd landschapsgezicht, mits dat gebeurt met respect voor de aanwezige waarden (Belvedere-gedachte). De beschermde status zal veeleer een stimulans vormen voor die economische ontwikkelingen die steeds meer gebruik maken van de landschappelijke en cultuurhistorische waarden van het gebied.

Verwerven van draagvlak

Voor toepassing van dit instrument en zeker in een groot gebied als dit, is ruim draagvlak nodig. Wij hebben daarom voor dit initiatief reeds steun en adhesie verworven van de organisaties die hieronder zijn vermeld. Daarnaast willen we de aanvraag graag in juni a.s. presenteren en toelichten in de relevante Statencommissies en organiseren we te zijner tijd ook een excursie door het gebied voor de betreffende Colleges van B en W en Statenleden. De samenvatting en een nog te ontwikkelen “pamflet” zijn hier binnenkort voor beschikbaar.

Tot slot:

Het Oldambt is een uniek gebied dat het meer dan waard is om de Belvedere-gedachte “behoud door ontwikkeling” in de praktijk te brengen. Wij denken dat een aanwijzing tot beschermd landschapsgezicht een oplossing zou kunnen zijn.

Omdat er op dit moment nog geen initiatieven in den lande bekend zijn voor de toepassing van dit instrument, heeft de provincie Groningen hiermee de kans de provincie en het gebied positief te profileren.

In uw Collegeprogramma schrijft u dat u kansen en uitdagingen die zich aandienen, wilt grijpen. Beleidsterreinen die elkaar raken dienen in samenhang te worden geïnitieerd. Hierbij zal nadrukkelijk worden gekeken naar een meer gerichte inzet van de bestaande instrumenten. Welnu; hier ligt zo’n kans, want wij hebben als Groningers met het Oldambt iets in handen dat zozeer de moeite waard is dat Groningen de eerste provincie in Nederland kan worden die een waardevol (Belvedere)gebied een beter beschermde status geeft.

De aandacht in de media hiervoor zal ook het imago van (Oost)-Groningen weer sterk kunnen verbeteren.

Graag bevelen we bovenstaand verzoek daarom in uw aandacht aan. Wij zijn uiteraard bereid om een en ander met u te bespreken.

Bovendien zouden wij graag in de gelegenheid worden gesteld een en ander toe te lichten in de vergaderingen van de relevante Statencommissie(s). Een verzoek om deze brief met bijlagen op de agenda(‘s) te zetten, is daartoe separaat verzonden.

Met vriendelijke groet,

Namens de Bond Heemschut,

namens de Werkgroep Oldambt,

w.g.

w.g.

w.g.

H.F. Wolgen
(voorzitter van de provinciale
commissie Groningen)

D.A.V.E. AderW. Schillhorn van Veen
(voorzitter) (lid)

Bijlagen:

- “veelgestelde vragen”
- samenvatting verzoek
- uitgebreid achtergronddocument

Afschrift van de brief met bijlagen aan:

- Alle Statenfracties t.a.v. het secretariaat
 - College's van B en W van de 6 gemeenten
 - Waterschap Hunze en Aa's
 - Min. VROM, Groningen
 - Min. LNV, den Haag
 - Min. LNV, Groningen
 - Min. OCW, den Haag
 - RACM, Amersfoort
 - Projectbureau Belvedere, Utrecht
 - Stichting Nationaal Groenfonds (R. Roze); Hoevelaken
 - ir. Dirk Symons; Rijksadviseur voor het landschap, den Haag
 - prof. Fons Asselbergs; Rijksadviseur voor cultureel erfgoed, den Haag
 - prof. Andre v.d. Zande (Belvedere-leerstoel); WUR Wageningen
 - prof. Eric Luiten (Belvedere-leerstoel); TU Delft
 - prof. Jan Kolen (Belvedere-leerstoel); VU Amsterdam
 - prof. Guus Borger; Platform landschap en cultuurhistorie, Amsterdam
 - prof. Theo Spek; RUG Groningen
 - Hans Renes; VU Amsterdam
- Lijst van samenwerkende organisaties, leden werkgroep, gesprekspartners, betrokken ambtenaren van diverse diensten e.d.

Samenwerkende organisaties: adhesiebetuigingen ontvangen van / overlegd met:

- ANWB; S. Engelsman (consulent Noord-Nederland)
- Boerderijstichting Groningen; W. Pastoor (voorzitter)
- Culturele Raad Delfzijl; T. Molenhuis
- Groninger Borgenstichting; P.J. Breukink (directeur a.i.)
- Groninger Molenhuis; mevr. R. Broekhuis (directeur)
- Historische Kring Menterwolde; O.S. Knottnerus (secr.)
- Historische Vereniging gemeente Scheemda; J. Koers (voorzitter), J.J. Feikens (secr.)
- IVN afd. Oldambt; Henri Thunnissen (secretaris)
- Landschapsbeheer Groningen; B van Mansom (directeur), mevr. J. de Milliano
- Libau; Welstands- en Monumentenzorg Groningen; P.W. Havik (directeur)
- Milieufederatie Groningen; G. Smits, mevr. A. van Wingerden
- Museumhuis; (mevr. R. Broekhuis (directeur)
- Oldambtster Ondernemersvereniging "Het Blauwe Lint"; mevr. D. Faber, R. Heijligers
- Bond Heemschut - Provinciale commissie Groningen; H.F. Wolgen (voorzitter)
- Stad en Lande; E. de Jonge (voorzitter), mevr. v.d. Schuit
- Staatsbosbeheer; M.Firet, mevr. A. Volkerts
- Stichting Behoud Karakteristieke Dorpsgezichten Menterwolde; E. ten Wolde (voorzitter)
- Stichting Geschiedschrijving Oldambt; mevr. E. Bulder
- Stichting het Groninger Landschap; mevr. R. Jansen (directeur), J. Brandsma
- Stichting Oude Groninger Kerken; P. Breukink (directeur)
- Stichting Oud Winschoten; G.N. Smit
- Stichting Vesting Oude Schans;
- Vereniging Natuurmonumenten; N. Altena, H. Dommerholt
- Vrienden van Nieuweschans; H.G. Meijer
- VVV Oldambt; mevr. I. Sloots (directeur)

Ter informatie gezonden aan en/of (informeel) overlegd met:

Ook zijn de betrokken gemeentebestuurders, het Waterschap, LTO-(Noord en de afd. Oldambt), de Vereniging Groninger Dorpen, de Streekraad, de verschillende in het gebied lopende projectorganisaties e.d. informeel op de hoogte gesteld. Er zijn/ worden met deze organisaties op korte termijn afspraken voor vervolggesprekken gemaakt omdat men heeft aangegeven zeer geïnteresseerd te zijn in het mogelijk toepassen van dit instrument en graag wil meedenken over voor- en eventuele nadelen van het toepassen ervan.